

ВИНО ЯК СИМВОЛ ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ У ПОЕТИЧНОМУ ДОРОБКУ БОГДАНА-ІГОРЯ АНТОНИЧА

Науменко Наталія Валентинівна, кафедра гуманітарних дисциплін,
Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

Вино – один з найбільш поширених образів української духовної культури. Розповідь про вина, їхні цілющі властивості у поетичній формі робила їх зрозумілими для читача, а елемент художньої фантазії стимулював роботу мислення людини й приводив до формування незвичайних асоціативних рядів [4, с. 343]. Творцем цілого масиву української «винної» поезії доби модернізму став Богдан-Ігор Антонич. Будучи поетом діонісійського світосприйняття [2, с. 325; 3, с. 285; 6, с. 266], у статті «Національне мистецтво» він сформулював тезу, котра пройде крізь усю його подальшу літературну діяльність: *«Мистецтво не відтворює дійсності, ані її не перетворює... лише створює окрему дійсність»* [1, с. 324].

Яким чином постає новий художній твір, а отже – створюється нова дійсність? Процес творення Антонич поділяє на три етапи. Перший – намір автора (інтенція), другий – власне творення, третій – інтерпретаційний, або акт сприйняття художнього твору (рецепція). Намір автора стосовно твору тісно пов'язаний з матеріалом, яким є уявлення, а не слово [1, с. 325].

Далі Антонич подає п'ять ступенів інтенційного процесу – *«від спонуки до вражіння, від вражіння до уявлення, від уявлення до укладу уявлень, від їхнього укладу до засобів барви чи слова, і вкінці матеріалізація цих засобів»*. Антонич вирізняє своєрідний підпункт між наміром та завершенням твору – процес матеріалізації наміру, що в результаті переходить у текст.

Діонісійську насиченість лірики Антонича засвідчує частотний у збірці «Три перстені» образ **вина**: наскрізними її мотивами є «похмілля» – метафора

радості від єднання з навколишнім світом, та його римова пара «весілля», що символізує шлюб між людиною і природою:

*Почалось так: упився я
Від перших власних строф похмілля.
Був тільки місяць дружкою
На мому з піснею весілля... [1, с. 97].
Червінці дзвонять на столі,
І місяць – найхмільніший келих.
Схилився вечір до землі
І срібним саявом ріки стелить... [1, с. 99].*

Ця двоєдність проходить червоною ниткою через усю лірику Б.-І. Антонича, починаючи від збірки «Три перстені», хоча мала й дещо песимістичне забарвлення – у сонеті «Старе вино» (зб. «Привітання життя»):

*В холоднім сутінку старого льоху
По стінах тиша кане зерном граду...
Пляшки набрякнуть у тісноті спаду
І тріскають, немов струки гороху... [1, с. 44].*

Технологи-винороби слушно зауважують: існує поширена думка, що чим старіше вино, то воно краще. Однак думка ця – хибна. Вино – живе, воно змінюється – формується, дозріває, старіє й розпадається (умирає). У **перших двох** стадіях вино стає м'якшим, гармонічнішим, а в **двох наступних** набуває розвиненого смаку та букету [7, с. 18]. Саме так трактують еволюцію вина й поети, ототожнюючи його з живою істотою, яка не лише росте й розвивається, а й думає та почуває, так само як і ліричний оповідач поезії. І якщо катрени яскраво репрезентують сонетні *тезу* (тиша) та *антитезу* (звук тріснутого скла), то у терцетах показується *синтез* – зіставлення життя вина та людини:

*Вино в пісок усякне, червінь рож
Увійде в зелень мохового прута.
І ми, буває, нашої також
Бажаєм дійсності розбити стіни,*

*Дарма що, може, кинувши їх пута,
Ми б розіллялись на незнані ріні [1, с. 44].*

Збірка «Три перстені» характеризується розмаїттям мотивів вина та винопиття, а разом із ними – й метафоризованими поняттями «корчма», «чарка», «келих». Пантеїстичний світогляд Антонича очуднює в цих образах звичні кожному речі: чарка – «крилата», «весільна і п'янлива» синьоока слов'янка весна (в іншому творі – «в чарки сріблості і червоні / Поналивалася весна»), у серці ліричного героя «хмільно й п'яно», він навчається «в рослин сп'яніння, зросту і буяння соків».

Екстаз творчості асоціюється з ейфорією любовців («...упився я / від перших власних строф похмілья»). Із асоціацією про буттєве свято – шлюб із мистецтвом – пов'язаний лексико-семантичний мотив хмільності, хмелю (похмілья, похмільний, найхмільніший, хмільно, п'яний тощо). Таким чином формуються притаманні лише Антоничевому стилеві іменникові та прикметникові метафори – зокрема й неологізми: «хмільність світу», «п'яні вірші», «поет весняного похмілья», в межах яких постає потужний асоціативний трикутник «вірші – молодість – хміль» [3, с. 285]. І тому вже не видаються великою вадю «дитячі» рими на вірєць *похмілья-весілля*.

Сучасна дослідниця українського літературного авангарду Анна Біла, прилучаючи Б.-І. Антонича до когорти сюрреалістів, зазначає, що художній світ поета ґрунтується на триєдності образів *ніч – кохання – пісня*, за яким легко упізнається семантика ініціації. Для творення атмосфери ініціації, на думку Анни Білої, митцеві особливо прислужилися вакхічні мотиви [2, с. 325], котрі іноді виступають і як явні, і як приховані метафори:

...головокружним ночі хмелем

П'яніє голова [1, с. 96].

Почалось так: упився я

Від перших власних строф похмілья [1, с. 97].

Під словосполученням «творче похмілья», котрим Анна Біла позначає основні змістові тенденції лірики Антонича, можна розуміти **натхнення**. Окрім

цілої низки джерел (серед яких, зокрема, й вино), із натхненням часто пов'язують поняття **творчого неспокою** [6, с. 25]. Творець повністю захоплений своєю роботою й не заспокоїться, поки не надасть художній формі «закінченого та відграненого» вигляду (Г.В.Ф. Гегель, «Естетика»).

Попри те, що художня форма поезій «Трьох перстенів» значно програє за розмаїтістю першій книзі Антонича – «Привітання життя», у них значно підноситься головне змістове начало: пантеїстичне світобачення, повернення слову його внутрішньої форми, здатності до метафоризації. А це й є результатом творчого неспокою, ніцшеанським «чудом діонісійського», котре, зокрема, веде до **синестезії**. Щодо останнього, дослідниця міфу в літературі Марина Новикова зауважує: *«Звуки в Антонича мають колір, зате колір звучить. Запах стає дотиком, а дотик – звуком... Саме таким, за міфом, є стан буття у найпереломніші його моменти»* [5, с. 303].

До творення цієї картини долучається образ вина, що не лише сполучує в собі пори року, першооснови світу, п'ять чуттів, а й знаменує їх перехід з одного стану в інший. Тому вельми часто вино в Антонича виступає **символом художньої творчості**. Поезія для лемківського лірика – «гірке вино», світ – «хмільної пісні полотно»; «співними, п'янливими» називає він сторінки книги «Три перстені».

Окремо слід зазначити твір «Поетова весна»:

Ну що ж, поете безіменних мрій?

В твоїй чернетці пишних віршів рій

Дзвінками римами впиває, як вино [1, с. 114].

Поява цього металогічного концепту приводить до того, що у момент мовлення поєднуються різні часові виміри поетового буття:

Ти крізь вікно у далечінь глядиш:

Виприскують сріблясті стебла трав (теперішнє),

Небавом бризнуть яблуні бруньками

І край дороги виросте спориш (майбутнє).

На березовій скрипці вітер грав

І, наче шовком, витер кожний камінь (минуле).

«Прадавня Лада варить у глиняному дзбані черлене зілля поезії», – казав Богдан-Ігор Антонич. Він закликав своїх побратимів по перу припадати до цього дзбана, але готувати з нього новий напій, бо митець повинен розвивати традицію, а не повторювати її.

Відомий вислів Максима Рильського: «Враження – хліб поезії». Перефразовуючи, можна сказати, що враження є й вином поезії. Незліченні та багатоманітні (зустріч із природою, технікою, мистецтвом, перші відчуття дружби, кохання, краси), враження у кожного – глибоко неповторні. Вони, своєю чергою, зумовлюють усі подальші сприйняття та переживання, й у результаті формується унікальна людська особистість із лише їй притаманним складом розуму, волі, душі.

Література:

1. Антонич Б.-І. Велика гармонія (Модерністична поезія ХХ століття). К.: Веселка, 2003. 352 с.
2. Біла А. Український літературний авангард: пошуки, стильові напрямки: монографія. К.: Смолоскип, 2006. 464 с.
3. Бондаренко А.І. Текстово-світоглядні моделі художнього мовомислення ХХ ст.: монографія. Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2009. 323 с.
4. Науменко Н.В. Вино в сучасній українській поезії. Acta Universitatis Palackinae Olomucensis. Facultas Philosophica. Philologica 97-2008. Ucrainica III. Olomouc, 2008. S. 343-347.
5. Новикова М. Міфи і місія: зб. статей. К.: Дух і літера, 2005. 432 с.
6. Семенюк Г.Ф., Гуляк А.Б., Науменко Н.В. Літературна майстерність письменника: підручник. К.: Видавництво «Сталь», 2015. 405 с.
7. Шиян П.Л., Сосницький В.О. Алкогольні напої: досвід поколінь (технологія, обладнання, рецептури): монографія. К.: Інтерсервіс, 2017. 336 с.